

Europejski wyb6r dla Bia6orusi

European Choice for Belarus

Эўрапейскі выбар для Беларусі

Warsaw, March 2006

Analiza
Fundacji Batorego

Batory Foundation

policy brief

аналіз
Фонду Батуры

Беларусь перад і пасля 19 сакавіка – магчымыя сцэнары

Якуб Баратынскі
Гжэгаж Грамадзкі
Войцех Каноньчук

I. Сцэнары

- Прэзыдэнцкія выбары ў Беларусі 19 сакавіка 2006 году ня выканаюць дэмакратычных стандартаў. Пра гэта сведчыць сама хада перадвыбарчай кампаніі, у якой апазыцыйныя кандыдаты пазбаўленыя элементарных правоў, такіх як права вядзення перадвыбарчых мітынгаў. Вельмі верагодна таксама, што вынікі самога галасавання будуць сфальсыфікаваныя. Пераможцам незалежна ад вынікаў галасавання будзе абвешчаны Аляксандар Лукашэнка. Таму прадстаўленыя ў гэтым тэксце сцэнары не датычаць самой хады выбараў і вынікаў галасавання, а магчымага развіцця падзеяў у Беларусі асабліва пасля 19 сакавіка 2006 г.

- Развіццё сытуацыі ў Беларусі цяжка прадбачыць, і таму неабходна падрыхтавацца да некалькіх сцэнароў падзеяў як перад гэтак і пасля выбараў.

- Яшчэ да выбараў Эўрапейскі З'вяз (аўстрыйская прэзыдэнцыя) павінен выдаць заяву, у якой асудзіць дзеянні беларускіх ўладаў супраць апазыцыі (арышты, збіццё, канфіскацыі выбарчых матэрыялаў ігд.)

а таксама перадусім асьцеражэ рэжым Лукашэнкі, што гвалт у дачыненні да мірных дэманстрацыяў сустрэнецца з асабліва рашучым адказам Эўразьвязу.

- Эўразьвяз мусіць быць падрыхтаваны да канкрэтных дзеянняў адекватна да развіцця падзеяў. Тым больш, што Эўразьвяз (аўстрыяцкая прэзыдэнцыя) прыгразіў, што пойдзе на далейшыя захады ў дачыненні да адказных асобаў, калі выбары ў Беларусі будуць праведзеныя з парушэннем міжнародных стандартаў. Гэтая асьцярога ня можа быць пагрозай без пакрыцця.

- Эўразьвяз мае адносна малыя магчымасці накладання санкцыяў, якія можна ўвесці супраць рэжыму Лукашэнкі. Адпадаюць шматлікія дыпляматычныя санкцыі – Беларусь замарозіла зносіны з Эўразьвязам, не

FUNDACJA
BATOREGO

IM. STEFANA

ўваходзіць у Раду Эўропы. Таму нельга націскаць на беларускі рэжым пагрозай выключэння з Рады Эўропы ці абмежавання зносінаў з Эўразьвязам. Калі поле манэўру невялікае, тым больш трэба добра прадумаць выкарыстоўваньне паасобных санкцыяў і памер іх увядзеньня ў выпадку розных сцэнароў падзей. Большасьць магчымых санкцыяў (напрыклад візавыя абмежаваньні для прадстаўнікоў рэжыму) трэба ўводзіць у выпадку кожнага магчымага сцэнара. Праблема ў маштабе іх выкарыстоўваньня.

- Апрача адмоўных дзеяньняў у дачыненні да рэжыму мусіць быць таксама прадуманы (прынамсі такі ж важны) станоўчы адказ накіраваны да апазыцыі, у залежнасьці ад таго, на якія рэпрэсіі ў дачыненні да апазыцыі ідуць улады.
- Ніжэй прадстаўленыя паасобныя сцэнары – у чарговасьці, якая вынікае зь верагоднасьці іх паяўленьня – і прыпісаныя да іх станоўчыя ды адмоўныя дзеяньні з боку Эўразьвязу.

1. Сцэнар 2001

Маштаб выбарчых маніпуляцыяў і афіцыйны вынік набліжаны да выніку выбараў з 2001 году. Пратэсты з удзелам прыхільнікаў апазыцыі адносна нешматлікія (менш за дваццаць тысяч у Менску). Сілавыя органы паводзяць сябе пасіўна, альбо ўжываюць гвалтоўныя мэтады ў абмежаваным маштабе. Дэманстрацыі сьціхаюць праз 2–4 дні без асабліва брутальных разгонаў. Маштаб рэпрэсіяў у дачыненні да апазыцыі асабліва не павялічваецца. Няма масавых затрыманьняў, прысудаў пазбаўленьня волі на некалькі гадоў для лідэраў апазыцыі, дэлегалізацыі некаторых дэмакратычных партыяў, ігд. Аднак нельга выключыць, што А. Мілінкевіч і/альбо А. Казулін, і некаторыя людзі зь іхнага атачэньня трапяць за краты на ад некалькіх судняў да некалькіх тыдняў. АБСЭ і Эўразьвяз тады фармальна заявіць, што выбары не адпавядалі нормам і назаве іх неправамоцнымі. Расея абвесьціць, што А. Лукашэнка абраны на трэці тэрмін паўнамоцтваў згодна з правам.

Трэба хаця б сымбалічна пашырыць маштаб ужытых у дачыненні да Беларусі санкцыяў. Здаецца, варта накіраваць іх на асобы, адказныя за няправільную хаду выбарчага працэсу. Візавыя санкцыі павінны ахапіць старшыняў усіх абласных выбар-

чых камісіяў і ЦКВ, кіраўнікоў сілавых структураў, а таксама дзяржаўных СМІ, адказных за цэнзураваньне выказваньняў кандыдатаў апазыцыі і дэзінфармацыю грамадзтва. Эўразьвяз павінен намовіць краіны-кандыдаткі, асабліва Баўгарыю, Румынію ды Турцыю далучыцца да гэтых санкцыяў (гэта важна, бо прадстаўнікі беларускага рэжыму часта праводзяць вакацыі ў гэтых краінах). Прозьвішчы асобаў, ахопленых візавымі санкцыямі павінны быць усеагульна даступныя, іх сьпіс павінен знаходзіцца на інтэрнэтных сайтах Эўразьвязу, а за іхным пасярэдніцтвам таксама на старонках незалежных беларускіх газэт, эўрапейскіх мэдыяў і няўрадавых арганізацыяў. Гэта акажа дадатковы націск на людзей ахопленых санкцыямі, хаця можа аказацца, што з тэхнічных прычынаў візавыя санкцыі ня будуць эфэктыўна рэалізаваныя.

Эўразьвяз мог бы прыгразіць беларускім уладам увядзеньнем чарговых санкцыяў у выпадку завастрэньня рэпрэсіяў у дачыненні да апазыцыі – напрыклад замарозіць банкаўскія рахункі прадстаўнікоў рэжыму ў чальцоўскіх краінах Зьвязу.

У эўразьвязаўскім камунікаце пасля выбараў павінна паявіцца дэкларацыя імкненьня пераламаць інфармацыйную блякаду, і больш рашуча падтрымаць беларускія мэдыі (асабліва пажаданае стварэньне кругласудневай беларускамоўнай тэлепраграмы). Праблема павінна ў большай ступені чым дагэтуль закранацца ў размовах Эўразьвязу, дзяржаваў-чальцоў і ЗША з Расеей. Трэба прызначыць адмысловага ўпаўнаважанага п/с Беларусі.

2. Сцэнар 2001 г., але з жорсткімі рэпрэсіямі ў дачыненні да апазыцыі

Адбываюцца значныя рэпрэсіі ў дачыненні да апазыцыі і ўдзельнікаў дэманстрацыяў. Шмат арыштаваных, прысуджаных да некалькіх месяцаў альбо гадоў пазбаўленьня волі.

Апрача візавых санкцыяў з першага сцэнара, трэба было б замарозіць рахункі прадстаўнікоў рэжыму ў банках краінаў Эўразьвязу, і заахвоціць зрабіць тое самае ЗША ды Швайцарыю, а таксама краіны-кандыдаткі у Эўразьвяз. Брусэль мог бы прыгразіць увядзеньнем „пунктавых” эканаміч-

ных санкцыяў у дачыненні да Беларусі ў выпадку далейшай эскаляцыі рэпрэсіяў.

Апрача станоўчых дзеянняў з першага сцэнара, паасобныя дзяржавы-чальцы Эўразьвязу павінны таксама арганізаваць дапамогу для рэпрэсіяваных і іхных сем'яў. Дапамога не абавязкова мела б характар фармальнага фонду, але яна магла б быць каардынаваная паміж рознымі дзяржавамі.

3. Сілавы варыянт (а)

Пасьля выбараў пачынаюцца шматтысячныя вулічныя пратэсты, а іх дынаміка ўзрастае. Адбываюцца брутальныя разгоны маніфэстацыяў: людзей б'юць і арыштоўваюць. Улады абвінавачваюць апазыцыю ў спробе дзяржаўнага перавароту. У выніку апазыцыйныя лідэры і большасьць людзей зь іхнага атачэньня трапляюць за краты. Большасьць дэмакратычных партыяў і некаторыя няўрадавыя арганізацыі ліквідуюць.

Эўразьвяз абвясчае візавыя санкцыі для некалькіх тысяч асобаў: старшыняў абласных і раённых выбарчых камісіяў, камандаваньня (а таксама афіцэраў і прапаршчыкаў) службаў, якія ўдзельнічалі ў разгоне дэманстрацыяў, начальства дзяржаўных СМІ. Замарожваюць банкаўскія рахункі прадстаўнікоў рэжыму ў большым маштабе чым у выпадку другога варыянту. На некаторыя прадпрыемствы — асабліва важныя для рэжыму — будуць накладзеныя абмежаваныя эканамічныя санкцыі. Адбываецца зьніжэньне ўзроўню дыпляматычных зносінаў дзяржаваў Эўразьвязу (альбо часткі дзяржаваў) зь Беларусьсю: адкліканьне амбасадараў зь Менску і абвясчэньне беларускіх амбасадараў пэрсона нон грата.

Апрача станоўчых дзеянняў з другога сцэнара дадаткова ствараецца зьвязаўскі фонд дапамогі рэпрэсіяваным. Спробы націску на Расею, каб тая паўплывала на Беларусь.

4. Сілавы варыянт (б)

Апісаньне як пры сцэнары нумар 3. Сілавыя структуры адкрываюць агонь па дэманстрантах, ёсьць забітыя й параненыя. Падзеі ў Беларусі стаюцца галоўнай мэдыяльнай тэмай ня толькі ў Эўропе.

Санкцыі пашыраюць у параўнаньні да сцэнара нумар 3. Уводзіцца эмбарга на беларускія тавары і забараняюць экспартаваць у Беларусь тавары

з краінаў Эўразьвязу. Зьніжэньне рангу дыпляматычных зносінаў, а ў выпадку некаторых дзяржаваў Эўразьвязу разрыў зносінаў. Гэта павінна датычыць дзяржаваў, якія ня маюць у Менску дыпляматычных прадстаўніцтваў. Памылкай было б зачыняць амбасады ў Беларусі, бо для праціўнікаў Лукашэнкі яны былі сымбалам заангажаваньня дзяржаваў Эўразьвязу ў беларускія справы. Увядзеньне забароны ўдзелу беларускіх спартоўцаў у міжнародных спаборніцтвах.

Апрача станоўчых дзеянняў з трэцяга сцэнара, Эўразьвяз рыхтуецца да прыняцьця палітычных эмігрантаў зь Беларусі.

5. Квазі-ўкраінскі варыянт

Пасьля выбараў пачынаюцца масавыя вулічныя пратэсты, і яны хутка разрастаюцца. У Менску цягам некалькіх дзён на галоўнай вуліцы зьбіраюцца дзясяткі тысяч асобаў. Дэманстрацыі супраць выбарчых фальсыфікацыяў адбываюцца таксама ў сталіцах абласцей і некаторых раённых гарадох. Сілавыя структуры зьдзіўленыя маштабам пратэстаў і ня ўмешваюцца.

Эўразьвяз у паразуменьні з Расеяй выступае з прапановай мэдыяцыяў. З боку Зьвязу мэдыятарамі не зьяўляюцца ані палякі, ані летувісы. Ня выключана, што швэды. Шматбаковыя перамовы (улады, апазыцыя, Зьвяз, Расея) вядуць да паўтарэньня выбараў, аднак у іх ня ўдзельнічае А. Лукашэнка.

6. Грубае парушэньне праваў гульні перад выбарамі

Згодна з першым варыянтам, за некалькі дзён да выбараў як А. Мілінкевіч, гэтак і А. Казулін трапляюць за краты, але яны надалей фігуруюць у якасьці кандыдатаў у прэзыдэнты. Выбары выйграе А. Лукашэнка, маштаб пратэстаў невялікі і хутка зьмяншаецца. Паводле другога варыянту, да пачатку галасаваньня з выбараў здымаюць аднаго альбо абодвух апазыцыйных кандыдатаў. Малаверагодна, каб да выбараў не дапусьцілі толькі А. Казуліна, бо гэта ўзмацняла б шанцы кандыдата аб'яднанай апазыцыі.

У першым варыянце натуральнай была б вельмі жорсткая рэакцыя эўрапейскіх дзяржаваў, якія дамагаліся б вызваленьня затрыманых; у другім трэба было б заклікаць АБСЭ вывесьці сваю назі-

ральную місію і ўвесці дыпляматычныя а таксама эканамічныя санкцыі, апісаныя ў сцэнарах 1 і 2.

II. Сытуацыя перад выбарамі

Цяперашняя выбарчая кампанія ў Беларусі суцэльна адметная ад кампаніі перад прэзідэнцкімі выбарамі 2001 г. Значна больш жорсткія дзеянні рэжыму Лукашэнкі як супраць беларускай апазыцыі, гэтак і прадстаўнікоў караінаў Эўразьвязу і ЗША. А дэмакратычная апазыцыя – перадусім штаб Аляксандра Мілінкевіча – арганізаваная значна лепей, чым 5 гадоў таму, і яе дзеянні бачныя ня толькі ў Менску, але і ў іншых вялікіх і малых гарадох Беларусі. Здаецца, што значная частка беларускага грамадства адкрытая на заклікі апазыцыйных палітыкаў. Аднак гэта не абавязкова значае масавы ўдзел беларусаў у маніфэстацыях пратэсту пасля выбараў.

1. Дзеянні беларускага рэжыму

Апошнія месяцы, і асабліва тыдні, паказваюць, што рэжым Лукашэнкі ідзе на штораз большыя рэпрэсіі ў дачыненні да дэмакратычнай апазыцыі. Узрасла колькасць арыштаў, ператрусаў у офісах арганізацыяў, заангажаваных у апазыцыйную дзейнасць. Узмоцнілася таксама антыапазыцыйная прапаганда ў мэдыях, асабліва электронных, суцэльна кантраляваных уладамі. Дзейнасць апазыцыйных кандыдатаў – Аляксандра Мілінкевіча і Аляксандра Казуліна – у рамках перадвыбарчых кампаніяў прадстаўнікі рэжыму альбо падпарадкаванай яму Цэнтральнай Выбарчай Камісіі (ЦВК) часта называюць нелегальнай. Канфіскоўваюць выбарчыя ўлёткі, арыштоўваюць прадстаўнікоў выбарчых штабоў. Рэжым ідзе і на гвалт – як гэта мела месца ў выпадку зьбіцьця Казуліна 2 сакавіка альбо дэманстрацыю магчымага выкарыстаньня сілы – перашкаджаючы ў той самы дзень праводзіць мітынг Мілінкевіча ў цэнтры Менску.

Беларускія ўлады не дазваляюць прыехаць у Беларусь многім палітыкам, дзеячам няўрадавых арганізацыяў і журналістам з краінаў Эўразьвязу, ЗША і Ўкраіны. Прыкладам такіх дзеянняў была сытуацыя ў студзені 2006 г., калі высокія прадстаўнікі Эўразьвязу і ЗША хацелі сустрэцца як з апазыцыйнай гэтак і ўладамі, але прыехаць ім не далі.

Аднак ужываючы рэпрэсійных мэтадаў, беларускі рэжым стараецца захаваць ілюзіі законнасьці сваіх

дзеянняў. Улады згадзіліся каб АБСЭ і летувіскі парлямэнт правялі назіраньне за выбарамі. Насуперак ранейшым боязям, прадстаўнікоў апазыцыі зарэгістравалі ў якасьці кандыдатаў у прэзідэнты, і згодна з выбарчым заканадаўствам, дазволілі выступіць па дзяржаўнай тэлевізіі ды радыё.

Безупынна вядзецца інтэнсыўная прапагандная кампанія, якая прадстаўляе Аляксандра Лукашэнку як адзінага, хто можа быць прэзідэнтам Беларусі. Кульмінацыяй быў III ўсенародны сход, на якім Лукашэнка ў трохгадзіннай прамове прадставіў сваю праграму на наступныя гады. Варта зьвярнуць увагу, што ў дзеяньнях рэжыму штораз часьцей паяўляюцца нацыянальныя акцыі, падобныя да лёзунгаў апазыцыі.

Паводзіны беларускіх уладаў падчас перадвыбарчай кампаніі можна назваць тыповымі для аўтарытарных рэжымаў, якія жорстка выступаюць супраць сваіх праціўнікаў і імкнуцца захаваць грамадскую падтрымку. Складаецца ўражаньне, што Лукашэнка й ягонае бліжэйшае атачэньне штораз больш занепакоеныя разьвіцьцём сытуацыі, над якой яны страчваюць кантроль, адсюль нэрвовасьць у іхных дзеяньнях, прыкладам чаго зьяўляецца цэнзураваньне выступаў Мілінкевіча й Казуліна ў этэры радыё й тэлевізіі. Першыя выступы абодвух апазыцыйных кандыдатаў беларуская тэлевізія перадала без купюраў.

2. Кампанія апазыцыі

З трох зарэгістраваных апрача Лукашэнкі кандыдатаў рэальнымі канкурэнтамі цяперашняга прэзідэнта зьяўляюцца выключна Аляксандар Мілінкевіч і Аляксандар Казулін. Гайдукевіч, які балатаваўся таксама падчас выбараў 2001 году, здабываючы 2,5% галасоў, не зьяўляецца ніякай апазыцыйнай да ўлады, і можа лічыцца адно „тэхнічным” кандыдатам, які дзейнічае ў пагадненьні з прэзідэнцкім лягерам. Мілінкевіч зьяўляецца супольным кандыдатам апазыцыі, абраным на Кангрэсе дэмакратычных сіл у кастрычніку 2005 году, і мае падтрымку фактычна ўсіх найважнейшых беларускіх партыяў ды апазыцыйных арганізацыяў¹. У адрозьненні ад Казуліна, ён ня быў апаратчыкам рэжыму Лукашэнкі.

¹ Гл. шырэй на тэму Кангрэсу дэмакратычных сіл і працэсу вылучэньня супольнага кандыдата: *W stronę jedności. Białoruska opozycja przed wyborami prezydenckimi*, Fundacja im. Stefana Batorego, grudzień 2005; <http://www.batory.org.pl/doc/w-strone-jednosci.pdf>.

Аляксандар Казулін вядомы перадусім як былы рэктар Беларускага Дзяржаўнага ўнівэрсытэту і колішні міністар адукацыі. Ён быў першым рэктарам, якога прызначыў на пасаду асабіста Аляксандар Лукашэнка, і доўгі час лічыўся „чалавекам прэзыдэнта”. Пасьля канфлікту з галавой дзяржавы і адстаўкі ў 2003 годзе Казулін перайшоў у апазыцыю і заняўся палітычнай дзейнасьцю.

● Кампанія Мілінкевіча

Кампанія Аляксандра Мілінкевіча, пачатая *de facto* восеньню 2005 г., мае ад самага пачатку два бакі: унутраны і замежны. Адразу пасьля Кангрэсу дэмакратычных сіл кандыдат аб'яднанай апазыцыі пачаў інтэнсыўнае „турнэ” па беларускіх рэгіёнах праводзячы ў малых і вялікіх населеных пунктах шмат сустрэчаў з выбаршчыкамі. З увагі на адсутнасьць доступу да мэдыяў, гэта быў адзіны спосаб дайсьці да беларусаў. Апытаньні паказалі, што такі спосаб вядзеньня кампаніі аказаўся досыць эфэктыўны. На пачатку амаль зусім невядомы ў грамадстве Аляксандар Мілінкевіч праз тры месяцы інтэнсыўнай кампаніі – яшчэ да выступаў у тэлевізіі – быў распазнаваны 54% беларусаў.

Пасьля атрымання ў Цэнтральнай выбарчай камісіі статусу афіцыйнага кандыдата, Мілінкевіч пачаў перадвыбарчыя мітынгі. Яны выклікалі вялікую зацікаўленасьць беларусаў. Апрача Менску, дзе сабралася больш за 3 тысячы асобаў, у меншых гарадох у кожнай з сустрэч зь Мілінкевічам удзельнічала ад некалькіх сотняў да дзвюх тысяч людзей. Асабліва сустрэчы на правінцыі паказваюць, што кандыдат аб'яднанай апазыцыі карыстаецца немалой падтрымкай, а ягоная перадвыбарчая кампанія выклікае вялікую зацікаўленасьць.

На апошнім этапе кампаніі Мілінкевіч пачаў выкарыстоўваць усё больш радыкальныя лёзунгі. На пачатку сакавіка ён ня выключыў, што калі акажацца, што ён атрымаў больш за палову галасоў, то „пераняцьцё ўлады адбудзецца адразу ж”. Зьмена паводзінаў кандыдата аб'яднанай апазыцыі верагодна выкліканая нечаканым радыкалізмам Казуліна, які рашуча атакуе Лукашэнку.

Пад канец 2005 на пачатку 2006 году Мілінкевіч правёў некалькі замежных візытаў, сустракаючыся з палітыкамі Эўразьвязу, між іншым галавой Эўрапейскай камісіі, канцлерам Нямецчыны,

прэзыдэнтамі Летувы, Польшчы, галоўнамі дыпляматамі Францыі й Чэхіі, а таксама выступіў на форуме Рады Эўропы, у Эўрапейскім парлямэнце і ў польскім Сэйме. Мэтай сустрэчаў было перадусім паказаць сябе ў якасьці лідэра аб'яднанай апазыцыі і атрымаць міжнародную падтрымку, агульчэй праблему Беларусі ў Эўразьвязе. Замежная кампанія Мілінкевіча была вялікім посьпехам – яго ня толькі прызналі ў якасьці лідэра дэмакратычнай апазыцыі; таксама беларускае пытаньне заняло сваё месца ў шэрагу важных справаў замежнай палітыкі Эўрапейскага Зьвязу. З другога боку, Мілінкевіч падчас чатырох паездак паспрабаваў пераканаць Маскву, што ён не зьяўляецца антырасейскім палітыкам, а ягоная магчымая перамога ня будзе азначаць крызысу ў двухбаковых зносінах. Аднак ягоныя словы не былі прынятыя Крамлём, а большасьць расейскіх мэдыяў не перастала ставіцца да супольнага кандыдата апазыцыі як да беларускага нацыяналіста.

● Фэномэн Казуліна

Не да канца ясна, наколькі самастойным палітыкам зьяўляецца Казулін. На пачатку 2005 г. ён стварыў грамадзкі рух „Воля народу” (аднак яго не ўдалося пераўтварыць у масавую арганізацыю), і ўзначаліў Сацыял-дэмакратычную Грамаду – адну з наймагутнейшых беларускіх партыяў. Яна ўвайшла ў склад кааліцыі „10+”, але неўзабаве пачала аддзяляцца ад іншых апазыцыйных партыяў. І хаця прадстаўнікі Грамады ўдзельнічалі ў Кангрэсе дэмакратычных сіл, сам Казулін яго збайкатаваў, заяўляючы, што кангрэс – усяго толькі этап па вылучэньні супольнага кандыдата ў прэзыдэнты. У ягоным выбарчым штабе няшмат вядомых людзей, а ў сваіх дзеяньнях ён абапіраецца на рэгіянальныя структуры Грамады. Казулін позна пачаў перадвыбарчую кампанію, і на першым этапе яна была пасіўнай, засяроджанай на нешматлікіх сустрэчах з выбаршчыкамі. Толькі ад сярэдзіны лютага ён пачаў інтэнсыфікаваць кампанію. У сваіх двух тэлевізійных і радыёвыступах ён выступіў з вострай крытыкай рэжыму і асабіста Аляксандра Лукашэнкі (зьдзівіла, што іх перадалі безь ніякіх купюраў). Нечаканая радыкалізацыя і новыя акцэнтны ў дзеяньнях Казуліна сталіся, бадай, найбольшай нечаканасьцю беларускай перадвыбарчай кампаніі.

Назіральнікі за беларускай палітычнай сцэнай кажуць, што ён альбо чалавек рэжыму, вылуча-

ны каб забраць частку галасоў у Мілінкевіча, альбо што яго паціху падтрымвае Расея, альбо ён дзейнічае самастойна. Крытыка Лукашэнкі з боку Казуліна настолькі радыкальная, што яго можна сапраўды палічыць чалавекам рэжыму. Казулін не прадставіў канкрэтнай праграмы. Апрача татальнай крытыкі 12 гадоў прэзыдэнцтва Лукашэнкі, і дэкларацыяў, што ён – „рашучы праціўнік дэстабілізацыі сытуацыі”, ён кажа пра неабходнасьць вываду Беларусі зь міжнароднай ізаляцыі і патрэбу адбудовы зносінаў з усімі суседзямі. Аднак ён асьцярожна кажа пра пэрспэктывы інтэграцыі Беларусі з Эўропай, што трэба разглядаць як паклон у бок Расеі. Складаецца ўражаньне, што Казулін хацеў бы, каб Крэмль успрымаў яго ў якасьці найлепшай альтэрнатывы для Лукашэнкі. Цікава, што ягонае перадвыбарчая кампанія шмат чым нагадвае якраз лукашэнкаўскую кампанію 1994 г.

Дзейнасьць Казуліна восеньню 2005 і на пачатку 2006 году была безумоўна карыснай для беларускага рэжыму, бо ён разьбіваў еднасьць шэрагаў дэмакратычнай апазыцыі. Апошнія тыдні перадвыбарчай кампаніі Казуліна, з другога боку, гэтак нялёгка досьвед як для Лукашэнкі, гэтак і для ягонага атачэньня.

• Адносіны паміж Мілінкевічам і Казуліным

Як Мілінкевіч гэтак і Казулін пазьбягаюць узаемнай крытыкі. Аднак Казулін у сваім тэлевізійным выступе паспрабаваў адмахнуцца ад „старой апазыцыі”, абвінавачваючы яе, што яна „ня здольная была дасягнуць нічога апрача паразаў” і прадстаўляючы сябе як лідэра „новай апазыцыі”, якая мае больш рэальныя погляды. Абодва кандыдаты *de facto* змагаюцца за галасы падобнага электарату, з агаворкай, што Казулін непрыёмальны частцы радыкальных выбаршчыкаў, бо ён не гаворыць па-беларуску. Перадвыбарчае пагадненьне Мілінкевіча й Казуліна, у якім прадбачвалася, што адзін зь іх здыме сваю кандыдатуру на карысьць другога (прычым пад увагу можна было б браць адно што так зробіць Казулін), здаецца ўжо малаверагодным.

3. Грамадзтва

Надзвычай цяжка ацаніць настроі, якія дамінуюць у беларускім грамадзтве перад прэзы-

дэнцкімі выбарамі з увагі на фрагментарнасьць даступных дасьледваньняў грамадзкай думкі. Верагодна надалей вялікая частка беларускага грамадзтва баіцца зьменаў, лічачы што яны прывядуць да пагаршэньня матэрыяльнай сытуацыі. Рэжым таксама стараецца запужаць беларусаў і прымусіць іх галасаваць за Лукашэнку, прыкладам чаго была акцыя па зборы подпісаў пад кандыдатурай беларускага прэзыдэнта, якую часьцяком праводзілі пры выкарыстоўваньні мэтадаў націску, напрыклад пагражаючы звальненьнем з працы, альбо пазбаўленьнем сацыяльнай дапамогі (80% беларусаў залежыць ад дзяржавы, якая альбо іх працаўладкоўвае, альбо выплочвае ім розныя віды дапамогі). Таму ў дасьледваньнях аж 55% рэспандэнтаў выказалася за Лукашэнку ў якасьці будучага прэзыдэнта. За Мілінкевіча хацелі галасаваць 18% а за Казуліна ўсяго 3%. Перадвыбарчая кампанія, асабліва тэлевізійныя й радыёвыступы апазыцыйных кандыдатаў, якія ўпершыню за некалькі гадоў маглі прадставіць свае погляды беларускаму грамадзтву, верагодна паўплывалі на рост іхнай папулярнасьці, і зьмяншэньне папулярнасьці цяперашняга прэзыдэнта. Аднак няма зьвестак дасьледваньняў з пачатку сакавіка, якія маглі б пацвердзіць гэтую тэзу. Падтрымка для Мілінкевіча (альбо Мілінкевіча й Казуліна разам) больш як 30% азначала б новую палітычную сытуацыю ў Беларусі. Досьвед папярэдніх выбараў паказвае, што беларуская апазыцыя без асаблівых праблем здольная сабраць каля 20% галасоў. Да цьвёрдага электарату апазыцыі трэба залічыць людзей, для якіх важныя беларуская мова й культура, а таксама адкрытых на сьвет маладых людзей, якія хацелі б жыць у дэмакратычнай дзяржаве. Падтрымка больш за 30% сьведчыла б пра тое, што да ранейшага электарату апазыцыі далучаюцца новыя грамадзкія групы, незадаволеныя сытуацыяй у краіне.

Перадвыбарчая кампанія асабліва Мілінкевіча паказала, што беларусы часткова пераломваюць страх і апатыю. Не зважаючы на перашкоды з боку ўлады, удалося сабраць амаль 200 тысяч подпісаў пад ягонай кандыдатурай. Людзі прыходзяць на перадвыбарчыя мітынгі кандыдата аб'яднанай апазыцыі. Асабліва высокую падтрымку Мілінкевіч мае ў Менску. Ацэньваецца, што ў сталіцы Мілінкевіч можа разьлічваць на больш як 40% галасоў.